

וישבתם לבטח

אם בחקתי תלכו ואת מצותי תשמו וועשיתם אתם: ונתתי גשמיכם בעתם ונתנה הארץ יבולה ועץ השדה יתן פריו: והשיג לכם דיש את בציר ובציר ישיג את זרע ואכלתם לחמכם לשבע וישבתם לבטח בארצכם: (ויקרא כו ג-ה).¹

ועשיתם את חקתי ואת משפטי תשמו וועשיתם אתם וישבתם על הארץ לבטח: ונתנה הארץ פריה ואכלתם לשבע וישבתם לבטח עליה: (ויקרא כה יח-ט).²

ועברתם את הירדן וישבתם בארץ אשר ה' אלהיכם מנחיל אתכם והניח לכם מפל איביכם מסביב וישבתם בטח: (דברים יב י).³

ספרא בהר פרשה ג פרק ד סימנים ג-ד

"ועשיתם את חוקותיי ואת משפטי תשמרו ועשיתם אותם" - ליתן שמירה ועשייה לחוקים, ושמירה ועשייה למשפטים.⁴

"וישבתם על הארץ" - ולא גולים, "לבטח" - ולא מפוזרים.⁵

ספרי דברים פרשת וזאת הברכה פסקא שנב

"ישכון לבטח עליו" (דברים לג יב)⁶ - אין בטח אלא רחצן [רוחצן] וכן הוא אומר: "וישבו במדבר לבטח וישנו בפערים" (יחזקאל לד כה).⁷

¹ ראה דברינו [אם בחוקותי תלכו](#), בפרשה זו בשנה שעברה, שם נדרשנו לתנאי של קיום החוקים ושם הבאנו, בין השאר, את דבריו של ר' הושעיה על עצם ההבטחה לברכה, גם אם היא על תנאי: "אשרי ילוד אשה שכן שומע מפי בוראו" (ויקרא רבה לה ב). הפעם נבקש להתבסס מהברכות עצמן ולפי שלא נוכל להידרש לכולן נתמקד הפעם בברכה "וישבתם לבטח".

² במרכז פרשת בחוקותי עומדת הברכה והתוכחה: "אם בחוקותי תלכו וכו'", המשתרעת על כמעט פרק שלם, 44 פסוקים. והנה קדמו לה שני פסוקים "נחבאים" אלה אשר "שתולים" באמצעה של פרשת שמיטה ויובל, בתחילת פרשת בהר, ואשר בעצם אומרים הכל בתמצית ואולי נותנים טעם נוסף לחיבור הפרשיות, שאם נזכה לקיימן, נזכה גם לשבת לבטח.

³ גם משה משתמש בביטוי לשבת לבטח כברכה של נחלה ומונחה בארץ המובטחת, בתחילת פרק יב ספר דברים, בדין עקירת עבודה זרה והציווי להביא כל קרבן וכל אכילת בשר למשכן, "למקום אשר יבחר ה'". ראה דברינו [כי ירחיב](#) בפרשת ראה. גם שם יש קשר לקיום החוקים והתורה, ככתוב שם בראש הפרק: "אלה החקים והמשפטים אשר תשמרון לעשות בארץ אשר נתן ה' אלהי אבותיך לך לרשתה כל הימים אשר אתם חיים על האדמה". עוד ישיבה לבטח מצאנו בנאום הפרידה של שמואל והמלכת שאול: "וישלח ה' את רבועל ואת בידן ואת יפתח ואת שמואל ויצל אתכם מיד איביכם מסביב ותשבו בטח" (שמואל א יב יא). וכן הוא בתיאור תקופת הזוהר של מלכות שלמה, פסוק שאליו עוד נידרש: "וישב יהודה וישראל לבטח איש תחת תחת גפנו ותחת תאנתו מדין ועד באר שבע כל ימי שלמה" (מלכים א ה). וחזור המוטיב בהבטחות הנביאים לעתיד לבוא, כגון זו של יחזקאל: "וישבו עליה לבטח ובנו בתים ונטעו קרמים וישבו לבטח" (יחזקאל כח כו). פעמיים באותו פסוק מופיע הביטוי לשבת לבטח! השימוש בביטוי זה בספר יחזקאל בולט באופן ברור בהשוואה לכל שאר הנביאים, אך נראה אותו להלן גם בירמיהו ובתהלים.

⁴ אמירה זו של שמירה ועשייה הן לחוקים והן למשפטים, חוזרת על עצמה מספר פעמים במדרש ספרא (תורת כהנים) ומאפיינת אותו (אין אותה במדרשים אחרים, רק במאוחרים ובפרשנים אשר מצטטים גם אם לא תמיד מציינים זאת, את הספרא). במקרא, חוזר הביטוי בספרים ויקרא ודברים באופן בולט. ניתן היה להבין שזו חזרת לשון וכפל מילים: לשמור ולעשות כמשקל נגד ל-ללמוד וללמד, בפרט בפסוקים בהם מופיע הפועל לשמוע או ללמוד לפני שמירה ועשייה. אבל כאן משמע שהשמירה הוא הלימוד כפי שמבאר הביאור לספרא שם: "שמירה הוא הלימוד כמו שכתוב בפרשת אמור: ושמרתם ואמרו חז"ל זו המשנה. ועשיתם זו עשייה. והיינו, שבין החוקים ובין המשפטים החיוב הוא ללמוד ולקיים".

⁵ ובהמשך הספרא שם: "וישבתם לבטח, ולא מפוזרים ולא מיוחדים עליה ולא גולים". לא גולים – פשיטא. ראה אבן עזרא על הפסוק: "וטעם וישבתם לבטח כי בימי הרעב יגלו בני אדם ממקומם". לא מפוזרים הוא כביטוי: "רעב בעיר - פזר רגליך" (ספרי דברים שכא, בביאור קמא ס ע"ב), היינו להתפזר בארץ ולחפש פרנסה. ראה גם מלכים א יח ה בין אחאב לעובדיה. ואולי גם לא מפוזרים, לא במקומות פרזים (ראה מגילת אסתר), ללא חומה והגנה. ולא מיוחדים, אפשר שהוא חזרה על מפוזרים, היינו פחד פסי, אבל בביאור על ספרא הוא מציע: "ולא מיוחדים – אפילו להתפחד שמא תגלו, אלא בבטחון גמור". היינו שאדם לא צריך כל הזמן לחשוש שמא יחטא ויגלה ולפשפש כל היום במעשיו שמא ח"ח עבר עבירה והתקיים בו צד התוכחה בפרשתנו: "ואם בחוקותי תמאסו" וההמשך ככתוב, אלא יקיים מצוות כפשוטן ויהיה כל הימים בשמחה ובבטחון שמתקיים בו: "אם בחוקותי תלכו" וממילא יתקיים ההמשך ככתוב. ישב לבטח אם ישב לבטח.

⁶ בברכת משה לבטח בנימין: "לבנימן אמר ידיד ה' ישכן לבטח עליו חפץ עליו כלהיום ובין כתפיו שכן". ומצאנו עוד "ישכון לבטח" בנבואת ירמיהו (כ ו) על משיח צמח צדק: "בנימין תושע יהודה וישראל ישכן לבטח וזה שמו אשר יקראו ה' צדקנו". ויש עוד בתהלים טז ט, אך שם זה ברמת היחיד ולא האומה.

⁷ רחצן או רוחצן הוא התרגום לארמית של "לבטח". בכל מקום שכתוב בתורה "בטח" מתרגם אונקלוס רחצן או רוחצן. דרשה זו היא על ברכת משה לבנימין: "לבנימן אמר ידיד ה' ישכן לבטח עליו חפץ עליו כל היום ובין כתפיו שכן" (דברים לג יב). ראה בסוף פרשת וזאת הברכה שיש גם פסוק דומה על עם ישראל כולו: "וישכן וישראל בטח ביד עין יעקב אל ארץ דגן ותירוש אף שקמו יעפרו טל". ראה מדרש תנאים על פסוק זה: "וישכן ישראל בטח - אין בטח אלא רוחצן שנאמר (ויקרא כו ה) וישבתם לבטח בארצכם. ואומר: (יחזקאל לד כה) וישבו במדבר לבטח וישנו בערים. ביד - לא כבדד שאמר בלעם: הן עם לבדד ישכון ולא כבדד שאמר ירמיה: איכה

שיר השירים רבה פרשה א

דבר אחר: "אף ערשנו רעננה" - מה מיטה זו אינה עשויה אלא לנחת רוח, כך עד שלא נבנה בית המקדש היתה השכינה מטלטלת ממקום למקום, הדא הוא דכתיב: "ואהיה מתהלך באהל ובמשכן" (שמואל ב' ז'), משנבנה בית המקדש: "זאת מנוחתי עדי עד" (תהלים קלב). דבר אחר: "אף ערשנו רעננה" - מה מיטה זו אינה עשויה אלא לנחת רוח, כך ישראל עד שלא נבנה בית המקדש היו מטלטלין ממקום למקום, "ויסעו ויחנו". משנבנה בית המקדש: "וישב יהודה וישראל לבטח" (מלכים א ה ה).⁸

מסכת סנהדרין דף קו עמוד א

אמר רבי יוחנן: כל מקום שנאמר "וישב", אינו אלא לשון צער, שנאמר: "וישב ישראל בשטים - ויחל העם לזנות אל בנות מואב" (במדבר כה א). "וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען - ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם" (בראשית לו).⁹ ונאמר: "וישב ישראל בארץ גושן.... ויקרבו ימי ישראל למות" (בראשית מז כח-כט). "וישב יהודה וישראל לבטח איש תחת גפנו ותחת תאנתו" (מלכים א ה) - "ויקם ה' שטן לשלמה את הדד האדמי מזרע המלך הוא באדום" (מלכים א יא).¹⁰

ספרי דברים פרשת עקב פסקא מג

וכבר היו רבן גמליאל ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבה נכנסים לרומי שמעו קול המיה של מדינה מפטיוליס עד מאה ועשרים מיל. התחילו הם בוכים ורבי עקיבה מצחק. אמרו לו: עקיבה, מפני מה אנו בוכים ואתה מצחק? אמר להם: אתם למה בכיתם? אמרו לו: ולא נבכה שהגויים עובדי עבודה זרה מזבחים לאלילים ומשתחווים לעצבים יושבים בטח שלהם ושאנן, ובית הדום רגליו של אלהינו היה לשריפת אש ומדור לחיות השדה! אמר להם: אף אני לכך צחקתי. אם כך נתן למכעיסיו קל וחומר לעושי רצונו.¹¹

איכה רבה (וילנא) פתיחתות יא

ישיבה בדת, אלא כבוד שאמר משה: ה' בדת ינחנו (לב יב). המהות כאן שונה לחלוטין ממדרש ספרא לעיל. אדרבא, לשבת במדבר, בפרזים, במקום לא מוגן, בכל מקום אפשרי ברחבי הארץ, הוא הישיבה לבטח, כמו שמבטיח יחזקאל ונביאים אחרים לעתיד לבוא (ראה זכריה ב ח). אין צורך בערים גבוהות ובצורות, אין צורך להסתתר מאחרי חומה ובריח. ראה מדרש אגדה (בובר) במדבר פרק יג על מבחן המרגלים: "וראיתם את הארץ מה הוא וגו'. וכמה סימנים נתן להם שיכירהו אותם למוטב, כי כך אמר להם: אם תראו אותם שם יושבים במחנים, הם גבורים מאד ואינם חוששין משום אדם. ועל כן דעו לכם כי הם גיבורים, ועל שהם גיבורים בטוחים בכוחם, וגנאי הוא להם לישוב בערי הבצורות. ואם הם יושבים במצרים, דעו כי הם חלשים". ראה פירוש רש"י לירמיהו מט לא: "בדת ישכנו - בטח ביחידות אין צריכין להתאסף ולישב ברוב אדם שאין יראים שיבוא אויב עליהם". וכן פירושו ליחזקאל לח יא: "על ארץ פרזות - יושבי כפרים מאין חומה שבטוחים במעוזם ואינם יראים להתאסף אל ערי מבצר". כל זה לכאורה נגד מדרש ספרא הנ"ל, כן תהיו מפוזרים ומפורזים מתוך ישיבה לבטח בכל מקום בארץ.

⁸ הוא הפסוק מספר מלכים שהבאנו בהערה 3 לעיל על תקופת הזוהר של שלמה: "וישב יהודה וישראל לבטח איש תחת גפנו ותחת תאנתו מן יעד בארץ שבע על ימי שלמה". וכן ברוח דומה בפסיקתא רבתי (איש שלום) פסקא מב - וה' פקד את שרה: "כך פתח ר' תנחומא: זהו שאמר רוח הקודש ע"י דוד מלך ישראל: לעולם ה' דברך נצב בשמים (תהלים קיט פט) ... אמרת לאבי: הנה בן נולד לך [וגו'] ושלמה יהיה שמו שלום ושקט יהיה בימיו (דברי הימים א כב ט), לא עשית כן? - וישב יהודה וישראל לבטח (מלכים א ה) אמרת לו: והוא יבנה בית לשמי (דה"י שם ז), לא עשית כן? - ויבן שלמה את הבית (מלכים א ו זד), הוי: ותדבר בפיד ובידך מלאת". ימי דוד ושלמה, שלמה בפרט, הם לכאורה התקופה בה התקיימה ההבטחה: "וישבתם לבטח עליה". וכן הוא במדרש ספרא שמיני ואיכה רבה ה כא: "כימי עולם - זה משה, וכשנים קדמוניות - כשנות שלמה". ראה דבריני ימי עולם ושנים קדמוניות בשבת הגדול.

⁹ חיבור שני הפסוקים אומר הכל וכן הוא גם בכל חיבורי הפסוקים להלן. ובהקשר הספציפי הזה, ראה דבריני ביקש יעקב לישב בשלווה בפרשת וישב.

¹⁰ כך גם במדרש תנחומא פרשת וישב סימן א אשר מביא מקומות נוספים של ישיבה שהיא בצער: "כל מקום שהוא צער אומר וישב, לשון צער הוא. וישב ישראל בארץ מצרים בארץ גושן וגו' ויקרבו ימי ישראל למות (בראשית מז), וישב העם לאכול ושתו ויקומו לצחק וגו' ויפול מן העם ביום ההוא (שמות לב), וישבו לאכול לחם והנה ארחת ישמעאלים (בראשית לו), וישב יהודה וישראל לבטח (מלכים א ה), ויקם ה' שטן לשלמה (מלכים א יא), וישב ישראל בשטים ויחל העם לזנות (במדבר כה) וכן אתה פותר את כלם ברעה הזו". הרי לנו שאף הישיבה לבטח בימי שלמה מוטלת בספק. או נאמר זאת, בימי של שלמה התקיימו: "אם בחוקותי תלכו" ו"אם בחוקותי תמאסו" בזה אחר זה באותו הדור. שים לב שהמקרה של שלמה הוא היחיד בו יש הפרש של כמה פרקים בין הישיבה ובין הצער, בין חלקה הראשון והאחרון של מלכות שלמה. ראה שוב דבריני ימי עולם ושנים קדמוניות בשבת הגדול.

¹¹ ראה מקבילה (ציטוט של הספרי?) בסוף מסכת מכות (כד ע"א). וההמשך בשני המקורות הוא בסיפור על אותם חכמים שעלו לירושלים "וראו שועל יוצא מבית קדש הקדשים התחילו הם בוכים ורבי עקיבה מצחק". שר' עקיבא מנחם אותם באומרו שכשם שהתקיימה נבואת אוריה (אצל ירמיה) על החורבן, כן תקיים נבואת זכריה: "עד ישובו זקנים וזקנות ברחבות ירושלים ואיש משענתו בידו מרב ימים" (זכריה ח ד). ומסיים שם המדרש: "בלשון הזה אמרו לו: עקיבה נחמתנו".

אילו זכיתם הייתם קוראים בתורה: "וישבתי לבטח בארצכם" (ויקרא כו ה), ועכשיו שלא זכיתם הרי אתם קוראים: "גלתה יהודה מעוניי".¹²

במדבר רבה י ג, פרשת נשא

"איש או אשה כי יפליא לנדור נדר נזיר" (במדבר ו ב). זהו שכתוב: "הוי השאננים בציון והבטחים בְּהַר שְׁמֶרוֹן" (עמוס ו א). "הוי השאננים בציון" - זה שבט יהודה ובנימין שהיו מסובין בהיכלי עונג. "והבטחים בהר שומרון" - אלו עשר השבטים שיושבים לבטח בְּסֶבֶסְטִי.¹³

מדרש תנחומא (בובר) פרשת תרומה סימן ו

ובזכות מה נמשל מלך המשיח באבן? בזכות יעקב, שנאמר: "משם רועה אבן ישראל" (בראשית מט כד), "די מטורא אתגזרת אבן" (דניאל ב מה),¹⁴ שהוא מכלה את העולם כולו, שנאמר: "והכה ארץ בשבט פיו" (ישעיה יא ד), באותה שעה ישראל יושבין בהשקט ובטח, שנאמר: "וישבו עליה לבטח" (יחזקאל כח כו).¹⁵

ספרא בחוקותי פרשה א, סוף פרק א¹⁶

והשיג לכם דיש את בציר - שתהו עסוקים בדיש עד שיגיע בציר, ובציר ישיג את זרע שתהו עסוקים בבציר עד שמגיע הזרע.¹⁷ ואכלתם לחמכם לשובע - אין צריך לומר שיהא אדם אוכל הרבה ושבוע,¹⁸ אלא אוכל קימעא והוא מתברך במעיו.¹⁹ כעניין שנאמר: "ועבדתם את ה' אלהיכם וברך את לחמך ואת מימך". "וישבתי לבטח בארצכם" - בארצכם אתם יושבים לבטח, ואי אתם יושבים לבטח חוצה לה.²⁰

¹² מדרש זה עובר על כל אותיות האל"ף ב"ת, כשיטת פרקי איכה, אך בסדר יורד מת"ו לאל"ף, כפי שהוא מתחיל שם: "רבי יצחק פתח ... אילו זכיתם הייתם קוראים בתורה: תביאמו ותטעמו בהר נחלתך (שמות טו), ועכשיו שלא זכיתם הרי אתם קוראים: תבוא כל רעתם לפניך". והוא מסיים שם: "אילו זכיתם הייתם קוראים בתורה: איכה אשא לבדי (דברים א), ועכשיו שלא זכיתם, הרי אתם קוראים: איכה ישבה בדי". משם כנראה עברו לקריאת מגילת איכה (ולכן המדרש בסדר יורד. מדרש זה הוכחנו גם שהמנהג לקרוא בפרשת חזון את הפסוק איכה אשא לבדי, במנגינת איכה אולי איננו נכון). כך או כך, חורבן בית ראשון ושני וגלות ראשונה ושנייה מלמדים שעם ישראל לא זכה לשבת לבטח בארצו, על"פ לא לאורך שנים. השילוב עם המדרש הקודם יוצר את הזעקה והתביעה: מדוע זה הגויים יושבים "בטח, שאנן ושלווה", בעוד עם ישראל שלו ניתנה ההבטחה, גולה, נע ונד ואין לו ישיבת בטח בשום מקום. ראה גם איכה רבה (בובר) פרשה א: "א"ר יהושע בן לוי: אמר הקב"ה לישראל: כשעשיתם רצוני ישבתי אתכם בטח בדי, שנאמר וישכון ישראל בטח בדי (דברים לג כח), וכשעברתם על רצוני גלית אתכם במקום טמאים, שנאמר בדי ישב מחוץ למחנה מושבר". בניגוד גמור למדרש פסיקתא רבתי שהבאנו בהערה 6 לעיל בשבח ישראל היושב בדי.

¹³ לא מאליה באה הגלות. ישיבה לבטח שהופכת לשאננות וביטחון מופרז יכולים גם להיות לרועץ ולגרם לנפילה עד כדי גלות. ראה בהזמנות זו עוד "ישיבה לבטח" שלא הזכרנו לעיל. בני ליש הצידונים היושבים בצפון הארץ וחשבו שהן מוגנים ונסתרים מאין כל, עד שבאו עליהם בני שבט דן שבקשו להרחיב את נחלתם. ראה סיפור התנחלותם של בני דן בשופטים פרק יח ובפרט פסוק ז שם: "וילכו חמשת האנשים ויבאו לישה ויראו את העם אשר בקרבה יושבת לבטח קמשפט צדנים שקט ויבטח ואין מכלים דבר בארץ יורש עצה ורחקים המה מצדנים ודבר אין להם עם אדם". ישיבה לבטח לא תיתכן, לא עם שאננות מכל סוג שהוא: חומרית, רוחנית, צבאית, כלכלית וכו'. מה התרופה: הנזרות משאננות, צניעות וענווה. לפיכך ממוקם מדרש זה על פרשת הנזיר. והמקבילה במדרש תנחומא שמניי סימן ה ממקם דרשה זו על היין וסכנותיו.

¹⁴ מההר תיחצב אבן קשה, אשר כל כלי הברזל והמשחית (משל למלכויות ששלטו בעולם וכאז את עם ישראל) לא יוכלו לה. זה סמלו של עם ישראל ושל המשיח לעתיד לבוא, הבא בזכותו של יעקב שנמשל לאבן.

¹⁵ ראה המקבילה בתנחומא הרגיל פרשת תרומה סימן ז: "והוא היה רואה את מלך המשיח שכן דניאל אומר חזה הוית עד די התגזרת אבן די לא בידין ומחת לצלמא על רגלוהי די פרזלא וחספא והדקת המון, ארשב"ל זה מלך המשיח, ומחת לצלמא לכל מלכות שהם עובדות לצלם כ"ם בצלמות. ובזכות מה הוא מושל מלך המשיח באבן? בזכות התורה שישראל יגיעים בה שנאמר: לוחות אבן כתובים באצבע אלהים. דבר אחר: בזכות יעקב שכתוב בו (בראשית מט) משם רועה אבן ישראל, ד"א למה כאבן לשבר את לב האבן שנאמר (יחזקאל יא) והסירותי את לב האבן מבשרכם ומחת לצלמא שהוא מכלה את כל האומות שנאמר (ישעיה יא) והכה ארץ בשבט פיו וגו', ובאותה שעה ישראל יושבים בהשקט ובטח בעולם שנאמר (יחזקאל כח) וישבו עליה לבטח ובנו בתים ונטעו כרמים וישבו לבטח". אז הישיבה לבטח תהיה רק בימות המשיח ורק בהבטחות הנביאים? ומה יהיה על הבטחת התורה? האם התורה מדברת על ימות המשיח?

¹⁶ נחזור ונקרא את מדרש ספרא על הפרשה, בו פתחנו!

¹⁷ וכן דברי עמוס הנביא: "ונגש חורש בקצר ודרך ענבים במשך הזרע" (עמוס ט ג). ראה רש"י שם: "ונגש חורש בקוצר - והשיג דיש את בציר ובציר ישיג את זרע (ויקרא כו) לא יספיקו לחרוש עד שיבוא הקציר ולא יספיקו לבצור עד שיבוא עת הזרע". ונראה שעמוס מגדיל לעשות, יותר מהמובטח בתורה. וכבר זכינו גם לדרוש בנושא זה בדברינו [וניגש חורש בקוצר](#) בהפטרות פרשת קדושים.

¹⁸ זה דבר פשוט. הברכה היא שגם אם אוכל מעט הוא שבע כפי שהדרשה ממשיכה.

¹⁹ ראה דברינו [לחם לשובע](#) בפרשה זו.

²⁰ ראה איך התגלגל מדרש זה למדרשים מאוחרים כגון מדרש אגדה (בובר) ויקרא פרק כו: "והשיג לכם דיש את בציר. שתהו עסוקין בדיש עד שיגיע לבציר: ובציר ישיג את זרע. שתהו עסוקין בבציר עד שמגיע זמן הזרע: ואכלתם לחמכם לשובע. לא שיאכל אדם הרבה וישבע, אלא אוכל קימעא ושבוע, מפני שמתברך במיעו: וישבתם לבטח בארצכם: שתהו יושבים לבטח בארץ ובחוצה לארץ". וכן הוא בפסיקתא זוטרטא (לקח טוב) ויקרא פרשת בחוקותי דף עה עמוד א: "והשיג לכם דיש. שתהו עסוקים בדיש עד שמגיע הבציר. ובציר ישיג את זרע. שתהו עסוקין בבציר עד שיגיע זמן הזרע. ואכלתם לחמכם לשובע. לא שיאכל אדם הרבה וישבע אלא יאכל קימעא וישבע מפני שמתברך במיעו. וישבתם לבטח בארצכם. שתהו יושבים לבטח בארץ ובחוצה לארץ". מהיכן לקחו להם חירות בעלי מדרשים אלה להוסיף את "חוצה לארץ" כאשר הספרא, שמן הסתם שימש להם מקור, אומר בפירוש: "בארצכם אתם

שמא תאמרו הרי מאכל והרי משתה!²¹ אם אין שלום אין כלום! תלמוד לומר: "ונתתי שלום בארץ", מגיד שהשלום שקול כנגד הכל, וכן הוא אומר: "עושה שלום ובורא את הכל" (ישעיהו מה ז), מגיד שהשלום שקול כנגד הכל.²²

שבת שלום

חזק חזק ונתחזק

ומברכים סיוון בזיוון²³

מחלקי המים

מים אחרונים: פתרון החידה:

א"ר יצחק: ראויין היו ישראל בשעה שיצאו ממצרים שתינתן להם תורה מיד. אלא אמר הקב"ה: עדיין לא בא זיוון של בני, משעבוד טיט ולבנים יצאו ואין יכולין לקבל תורה מיד. משל למה הדבר דומה? למלך שעמד בנו מחוליו ואמרו לו: ילך בנגד לאיסכולי שלו. אמר (המלך): עדיין לא בא זיוו של בני, ואתה אומר ילך בנגד לאיסכולי שלו? אלא יתעדן בני שנים ושלשה ירחים במאכל ובמשתה ויבריא, ואחר כך ילך לאיסכולי שלו. כך אמר הקב"ה: עדיין לא בא זיוון של בני. משעבוד טיט ולבנים יצאו ואני נותן להם את התורה? אלא יתעדנו בני ב' וג' חדשים במן ובאר ושלי וואח"כ אני נותן להם את התורה. אימתי? בחדש השלישי" (קהלת רבה ג ח, שיר השירים רבה פרשה ב).

²¹ יושבים לבטח, ואי אתם יושבים לבטח חוצה לה". האם השתהות הגאולה הביאה ייאוש בליבם, הישיבה לבטח ובנחת של הגויים שראו יום יום, והמדרשים הקשים שהבאנו לעיל, עשו זאת, עד שראו אפשרות של ישיבה לבטח גם מחוץ לארץ ישראל? ראה בראשית רבה לג ו, משם כנראה הועתק לאיכה רבה א כט: "וישלח את היונה וגו' ולא מצאה מנוח וגו', יהודה בר נחמן בשם ר"ש אמר: אילו מצאה מנוח לא היתה חוזרת. ודכוותה (איכה א) היא ישיבה בגוים לא מצאה מנוח - אילו מצאה מנוח לא היו חוזרים". ומה אומר ירמיהו (כט ד-ה) לגולים בבבל: "בְּנֵי בְּרִיתִים יִשְׁבּוּ וְנִטְעוּ גִּזְתֵּי וְאָכְלוּ אֶת-פֶּרְיָן".

²¹ ואין אנו צריכים יותר, מספיק לנו עושר כלכלי ודי לנו בכך.

²² השלום הוא אשר יביא לישיבה לבטח. שלום פנימי בינינו, שלום חיזוני עם אומות העולם ושכנינו, שלום בן ישראל לאביהם שבשמים. וכבר הרבו חכמינו לדרוש בשבח השלום במקומות רבים: ספרי במדבר, במדבר רבה ומדרשים אחרים על פרשת נשא (סוטה וברכת כהנים), ויקרא רבה ותנחומא בפרשת צו (קרבן שלמים), דברים רבה פרשת שופטים (בקריאה לשלום במלחמה), פרק השלום במשנת רבי אליעזר ועוד רבים רבים. ראה דברינו [ברית שלום](#) בפרשת פנחס וכן [וקראת לשלום](#) בפרשת שופטים. שים לב כאן לחתימת המדרש המביאה את הפסוק בישעיהו: "עושה שלום ובורא את הכל", אך מסיימת: "מגיד שהשלום שקול כנגד הכל", חתימה המזכירה את מטבע הלשון ששינו חכמים בתפילה: "עושה שלום ובורא את הכל" (הגמרא ברכות דף יא עמוד ב). ראה פירוש רש"י על הפסוק בפרשתנו שמצטט את הספרא ולא מהסס לשנות מרע להכל: "ונתתי שלום - שמא תאמרו הרי מאכל והרי משתה, אם אין שלום אין כלום, תלמוד לומר אחר כל זאת ונתתי שלום בארץ, מכאן שהשלום שקול כנגד הכל. וכן הוא אומר עושה שלום ובורא את הכל". ואולי הספרא הקדים את הגמרא בברכות אשר קובעת שמשנים מרע להכל בגלל לשון מעולה. ראה מסכת ברכות דף יא עמוד ב: "אלא מעתה: עשה שלום ובורא את הכל, כתיב רע וקרינן הכל לישנא מעליא". יהי רצון שנרגיל דיבורנו בלשון מעליא, אשר יביא לאהבה ולשלום ונזכה לישיבה לבטח בארצנו. חזק חזק ונתחזק.

²³ זו חידה ורמז לחג השבועות ומתן תורה המתקרב. בין הפותרים נכונה יוגרלו פרסים יקרי ערך הטובים מאלפי זהב וכסף.